

नेपाली भाषा र साहित्यको विकासमा दण्डपाणि अर्ज्याल स्मृतिकेन्द्रको योगदान

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय अन्तर्गत नेपाली एम.ए. दोस्रो वर्षको दसौं
पत्रको प्रयोजनको निम्ति
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
रीता रेग्मी
नेपाली विभाग
द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पस
लक्ष्मी बजार, गोरखा
२०६९

शोधनिर्देशकको सिफारिस

नेपाली भाषा र साहित्यको विकाशमा दण्डपाणि अर्ज्याल स्मृतिकेन्द्रको योगदान शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पस लक्ष्मी बजारको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि यसै क्याम्पसकी छात्रा रीता रेग्मीले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । सामाग्री सङ्कलनका क्रममा सम्बद्ध व्यक्तिहरूसँग भेट गरी परिश्रमपूर्वक सम्पन्न गरिएको उहाँको यस शोध कार्यसँग म पूर्ण सन्तुष्ट छु र यसको उचित मूल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति :- २०६९/०६/१०

.....

(सुनील अर्याल)

सहायक प्राध्यापक

द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पस

लक्ष्मी बजार, गोरखा ।

त्रिभुवन विश्व विद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पस
लक्ष्मी बजार, गोरखा ।

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पसकी छात्रा रीता रेग्मीले नेपाली एम.ए. विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि गर्नु भएको नेपाली भाषा र साहित्यको विकासमा दण्डपाणि अर्ज्याल स्मृतिकेन्द्रको योगदान नामक शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. विभागीय प्रमुख : उपप्राध्यापक बद्री कुमार कार्की
२. शोध निर्देशक : सहायक प्राध्यापक सुनील अर्याल
३. बाह्य परीक्षक : सहायक प्राध्यापक डा. जीवेन्द्र देव गिरी.....

मिति :- २०६९/०६/२२

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले आदरणीय गुरू श्री सुनील अर्यालको निर्देशनमा तयार पारेको हो । आफ्नो अति व्यस्त जीवनमा पनि अमूल्य समय दिई समुचित निर्देशन दिएर लेखनकार्यमा अभिप्रेरित गर्नुहुने शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरूप्रति सर्वप्रथम म हार्दिक आभारका साथै कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै मलाई यस कार्यका लागि उत्साह सञ्चार गर्नुहुने र आवश्यक सल्लाह र सुझाव दिनुहुने उहाँ प्रति म आभारी छु ।

यो शोधपत्र तयार पार्ने सिलसिलामा आवश्यक सल्लाह सुझाव र सहयोग प्रदान गर्नु हुने द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पस स्नातकोत्तर तहका विभागीय प्रमुख बट्टी कुमार कार्की तथा नेपाली विभागका कार्यरत सम्पूर्ण श्रद्धेय गुरूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । त्यस्तै अनेक बाधा व्यवधानलाई पन्छाएर कति दुःख नमानि अथक परिश्रम गरेर मलाई समय, साधन र वातावरण दिएर मेरा अध्ययनलाई निरन्तरता प्रदान गर्नुहुने जीवनसाथी श्री ज्ञानहरि अर्याल तथा छोरी रेक्सोना अर्याल र छोरा शुसाङ्क अर्याल प्रति पनि म सदैव कृतज्ञ रहने छु । त्यस्तै शोध लेखनको सन्दर्भमा सामाग्री संड्कलन गर्न सहयोग गर्नुहुने दण्डपाणि अर्ज्याल स्मृतिकेन्द्रका सदस्य (कोष संस्थापक) श्री राजेन्द्रप्रसाद अर्याल लगायत सम्पूर्ण सहयोगी हातहरू प्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

शोध कार्यका सन्दर्भमा सामाग्री उपलब्ध गराई सहयोग गर्ने त्रि. वि. पुस्तकालय, द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पसको पुस्तकालय, सावधानी पूर्वक टड्कण गरिदिने आवश्यक वर्ण विन्यास हेरिदिने यूनिक कम्प्युटर सेन्टर, हरमटारीचोक, गोरखाप्रति हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु ।

अन्तमा प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सविनय अनुरोध सहित द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पस, लक्ष्मीबजार गोरखा समक्ष पेश गर्दछु ।

मिति :- २०६९।०६।०९

शोधार्थी

रीता रेग्मी

स्नातकोत्तर द्वितीय वर्ष

द्रव्यशाह बहुमुखी क्याम्पस

लक्ष्मी बजार, गोरखा ।

विषय-सूची

पृष्ठ

पहिलो परिच्छेद

शोध परिचय

१-६

१.१	विषय परिचय	१
१.२	शोध समस्या	१
१.३	शोधको उद्देश्य	१
१.४	पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५	शोधको औचित्य र महत्त्व	५
१.६	शोधको सीमाङ्कन	६
१.७	शोधविधि	६
१.८	शोधपत्रको रूपरेखा	६

दोस्रो परिच्छेद

दण्डपाणि अर्ज्याल स्मृतिकेन्द्रको परिचय

७-२९

२.१	विषय प्रवेश	७
२.२	दण्डपाणि अर्ज्याल स्मृतिकेन्द्रको स्थापना	१९
२.३	उद्देश्य	२०
२.४	दण्डपाणि अर्ज्याल स्मृतिकेन्द्रको इतिहास	२१
२.५	दण्डपाणि अर्ज्याल स्मृतिकेन्द्रका कार्यहरु	२५
२.५.१	हालसम्म प्रकाशित कृतिहरु	२६
२.५.२	विचार गोष्ठीहरु	२७
२.५.३	हालसम्म पुरस्कार प्राप्त गर्नुहुने व्यक्तिहरु	२८

तेस्रो परिच्छेद

दण्डपाणि अर्ज्याल स्मृतिकेन्द्रको गतिविधि ३०-४२

३.१	विषय प्रवेश	२९
३.२	दण्डपाणि अर्ज्याल स्मृतिकेन्द्रले गरेका गतिविधि	२९
३.२.१	कृति प्रकाशन	२९
३.२.२	पत्रिका प्रकाशन	३१
३.२.३	साहित्यिक कार्यक्रम आयोजना	३२
३.२.४	पुरस्कार स्थापना र वितरण	३३
३.२.५	पुरस्कार घोषणा र प्रदान	३४
३.२.६	विभिन्न क्षेत्रसँग सम्बन्धित विचार गोष्ठी सञ्चालन	३९

चौथो परिच्छेद

दण्डपाणि अर्ज्याल स्मृतिकेन्द्रद्वारा प्रकाशित कृतिहरुको विश्लेषण ४३-१००

४.१	विषय प्रवेश	४३
४.२	दण्डपाणि अर्ज्याल स्मृतिकेन्द्रद्वारा प्रकाशित कृतिहरु	४४
४.२.१	दण्डपाणि अर्ज्यालको दशमहाविद्या (ज्योतिषशास्त्र) को विश्लेषण	४४
४.२.२	हरिहर अर्ज्यालको स्वदेश तिमिलाली खोज्दछ (कविता सङ्ग्रह) को विश्लेषण	५२
४.२.२.१	लयको आधारमा कविताको वर्गीकरण	५३
४.२.२.२	भाव, विचारको आधारमा	५४
४.२.३	सीता अर्ज्यालको उपमा (कथा सङ्ग्रह) को विश्लेषण	५९
४.२.४	दण्डपाणि अर्ज्याल जन्मशताब्दी स्मृतिग्रन्थ को विश्लेषण	६२
४.२.५	राजेन्द्रप्रसाद अर्ज्यालको फ्रान्सको भ्रमण मेरो संस्मरण (नियात्रा सङ्ग्रह) को विश्लेषण	७०

४.२.६	विकलचन्द्र आचार्यको लण्डनमा मुटु दुख्दा (आत्मकहानी) को विश्लेषण	७४
४.२.७	तुलसीनाथ घिमिरेको इटली र अष्ट्रेलियाका रमाइला सम्झना (यात्रा संस्मरण) को विश्लेषण	७६
४.२.८	ज्ञानविन्दु-१ पत्रिकाको विश्लेषण	७७
४.२.९	ज्ञानविन्दु-२ पत्रिकाको विश्लेषण	८१
४.२.१०	ज्ञानविन्दु-३ पत्रिकाको विश्लेषण	८४
४.२.११	ज्ञानविन्दु-४ पत्रिकाको विश्लेषण	९०
४.२.१२	ज्ञानविन्दु-५ पत्रिकाको विश्लेषण	९४

पाँचौं परिच्छेद सारांश र निष्कर्ष

		१००-१०३
५.१	सारांश	१००
५.२	निष्कर्ष	१०२
५.३	भावी अध्ययनका लागि सम्भाव्य शीर्षक परिशिष्ट 'क'	१०३
	सन्दर्भ ग्रन्थ सूची	

सङ्क्षेपीकृत सूची

डा.	डाक्टर
त्रि.वि.वि	त्रिभुवन विश्व विद्यालय
ने.के.वि.	नेपाली केन्द्रीय विभाग
प्रा.डा.	प्राध्यापक डाक्टर
वि.सं.	विक्रम संवत्
स्व.	स्वर्गीय